ದ್ಯುತಿ-ಮದ-ರಥಾಂಗ-ರವಿಬಿಂಬ-ಕಿರಣಜಟಿಲಾಂಶು ಮಂಡಲಃ ।

ನೀಲ-ಜಲಜದಲರಾಶಿ-ವಪುಃ ಸಹ ಬಂಧುಭಿರ್ಗರುಡಕೇತುರೀಶ್ವರಃ ॥

ಹಲಭೃಚ್ಚ ತೇ ಸ್ವಜನಭಕ್ತಿಮುದಿತ ಹೃದಯೌ ಜನೇಶ್ವರೌ ।

ಧರ್ಮವಿನಯರಸಿಕೌ ಸುತರಾಂ ಚರಣಾರವಿಂದ-ಯುಗಲಂ ಪ್ರಣೇಮತುಃ ॥ ೧೨ ॥

ಅರ್ಥಾತ್ ಚಕ್ರಧಾರಿ ಗರುಡಕೇತು (ವಾಸುದೇವ ಮತ್ತು ಹಲಧರ ಇವರಿಬ್ಬರು ಅಣ್ಣ - ತಮ್ಮಂದಿರು ಪ್ರಸನ್ನ ಚಿತ್ತರಾಗಿದ್ದ, ವಿನಯದಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನ ವಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಗುಪ್ತ ಕಾಲದ ಜೈನ ಮೂರ್ತಿಗಳು :-

ಕುಷಾಣ ಕಾಲದ ತರುವಾಯ ಈಗ ನಾವು ಗುಪ್ತ ಕಾಲದ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನ ಬೀರಬೇಕು. ಈ ಯುಗವು ಕ್ರಿ.ಶ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಯುಗದ ೩೨ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನ ಮಥುರಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರಿಂದ ಈ ಯುಗದ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷತೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಕುಷಾಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಕಸಿತವಾದ ತೀರ್ಥಂಕರ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಪರಿಕರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೊಸ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಉಷ್ಣೀಷವು ಹೆಚ್ಚು ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಘುಂಘುರಾಲೀ ಕೇಶವನ್ನ ಹೋಲಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಪ್ರಭಾವಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ರಚನೆಯು ಬೆಳೆದಿದೆ. (ಬಿ ೧, ಬಿ. ೬ ಮೊದಲಾದವು) ಧರ್ಮ ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪಾಸಕರ ಚಿತ್ರಣವು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಇದ್ದು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೃಗಗಳ ಚಿತ್ರಣವು ಬುದ್ಧ ಭಗವಾನನ ಸಾರನಾಥನ ಮೃಗದಾವದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೆ ಧರ್ಮೋಪದೇಶದ ಪ್ರತೀಕವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡಾ ಅದೇ ಅಲಂಕರಣ ಶೈಲಿಯು ಸ್ಥಾನವನ್ನ ಪಡೆದಿದೆ. ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ನಾವು ಮೃಗವನ್ನ ಶಾಂತಿನಾಥ ಭಗವಾನನ ವಿಶೇಷ ಚಿಹ್ನೆವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಒಂದು ಪ್ರತಿಮೆಯು (ಬಿ ೭೫) ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಣದ ಚೀಲ ಸಹಿತ ಧನಪತಿ ಕುಬೇರ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ

ತನ್ನ ಎಡತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬಾಲಕನನ್ನು ಕುಳಿಸಿಕೊಂಡ ಮಾತೃದೇವಿಯ (ಅಂಬಿಕಾ) ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಎರಡೂ ಮಗ್ಗಲಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ಕಮಲಾಸನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಮಂಗಳ, ಬುಧ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಶುಕ್ರ, ಶನಿ ಮತ್ತು ರಾಹು ಈ ಎಂಟು ಗ್ರಹಗಳ ಪ್ರತೀಕವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಲಂಕರಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಗುಪ್ತಯುಗ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಯುಗಗಳ ಸಂಧಿಕಾಲದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಈ ಪ್ರತಿಮಾ ಶೈಲಿಯು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿತ್ತು. (ಬಿ.೬೫.೭೭) ನವಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟ ಪ್ರಾತಿಹಾರ್ಯಯುಕ್ತ ಒಂದು ಜಿನ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಬಲಪುರದ ಸಮೀಪ ಸಲೀಮನಾಬಾದದಿಂದಲೂ, ಒಂದು ವೃಕ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಲಭಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಅದನ್ನು ' ಖೈರಾಮಾಯಿ ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. (' ಖಂಡಹರೋಕಾ ವೈಭವ ' ಪು. ೧೮೦ ನೋಡಿರಿ) ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಸಂಧಿಕಾಲದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಮೆಯು (೧೩೮೮) ಇದೆ. ಅದರ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೀನಯುಗಲವನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಮುಖ ತಿರಿದಿವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಸೂತ್ರವು ಜೋತಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮುಂದೆ ಮೀನವು ಅರನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಚಿಹ್ನವಾದದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದಿನಾಥನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಅದಿನ ಪರಿಗೂ ಕೂಡ ಆದೇ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಪಸರಿದ ಕೂದಲುಗಳ ಸಹಿತ ರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅವನ ಎತ್ತು, ಹಾಗೂ ಅನ್ಯ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಚಿಹ್ನಗಳು ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಪ್ರಾಮಾಣಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಗಿರಿಯ ವೈಭಾರ ಪರ್ವತದ ನೇಮಿನಾಥನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಇದರ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಚಕ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಿರುವ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಅವನ ಎರಡೂ ಮಗ್ಗಲುಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಖಗಳ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಪೀಠದ ಖಂಡಿತ ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಹೆಸರು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ಲಿಪಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಗುಪ್ತ ವಂಶದ ರಾಜನಾದ ಎರಡನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಂದು ಅನುಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗುಪ್ತ ಸಾಮ್ರಾಟ ಮೊದಲನೆಯ ಕುಮಾರಗುಪ್ತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತ ಸಂ. ೧೦೬ ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವಿದಿಶಾದ ಸಮೀಪದ ಉದಯಗಿರಿಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ಆ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ಮೂರ್ತಿಯೂ ಈ ಕಾಲದ ಮೂರ್ತಿ ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಲೋಕನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕದಾಗಿದೆ. ದುರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಮೂರ್ತಿಯು ಒಡೆದು ಹೋಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಪೀಠದ

ನಾಗನ ಹೆಡೆಯು ತನ್ನ ಭಯಂಕರ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಬಹು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ದೇವನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ತತ್ಪರತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಕಹಾಉ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿದ ಗುಪ್ತ ಸಂ. ೧೪೧ ನೆಯ ವರ್ಷದ ಲೇಖಸಹ ಇರುವ ಆ ಕಂಬವೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ತೀರ್ಥಂಕರರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಜೈನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಗ್ವಾಲಿಯರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆ, ಬೇಸನಗರ, ಬೂಢಿ, ಚಂದೇರಿ, ಮತ್ತು ದೇವಗಢ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದೆ. ದೇವಗಡದ ಕಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಮಂದಿರಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತೋತ್ತರ ಕಾಲದ ಜೈನ ಮೂರ್ತಿ ಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಮಗ್ರಿಯು ಒದಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮೂರ್ತಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಟ್ಟು ನೋಡಿದ್ದೇ ಆದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಶೈಲಿಯ ವಿವಿಧತೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಮಂದಿರದ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಆಸನದ ಮೇಲಿರುವ ಜಿನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಅದರ ವಕ್ಷವು ವಿಶಾಲ, ಅಧರವು ಸ್ಥೂಲ ಮತ್ತು ಬಹಳ ತುಂಬಿದ್ದವು. ಹುಬ್ಬುಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಮೇಲೆ ಏರಿದಂಥವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಏಕಾಗ್ರತೆಯ ಭಾವವು ಬಹಳಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಲಾವಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಪರಿಕರಾತ್ಮಕ ಸೃಜನೆಯ ಅಭಾವವಿದೆ. ಅದೇ ಮಂದಿರದ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಾಥನ ವಿಶಾಲ ಖಡ್ಗಾಸನ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಕಡೆಗೂ ಧ್ಯಾನಕೊಟ್ಟರೆ, ಇದು ತನ್ನ ಕಲಾತ್ಮಕ ಗುಣದಿಂದ ವಿಶೇಷ ಗೌರವಶಾಲಿಯಾಗಿದೆ. ಭಾಮಂಡಲದ ರಚನೆಯೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರ ಲಾವಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾವ ಭಂಗಿಗಳು ಗುಪ್ತಕಾಲದ ಕಲೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಪರಿಪಾಕಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಯ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವು ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನೋಡುವರ ಧ್ಯಾನದ ಕೇಂದ್ರವು ಮೂರ್ತಿಯೇ ಇದೆ. ಅದು ತನ್ನ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತ ಭಾವಯುಕ್ತ ಕಠೋರ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಯಮಿಶ್ರಿತ ಪೂಜ್ಯಭಾವವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ಎರಡೂ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಿನ್ನಶೈಲಿಯ ಆ ಪದ್ಮಾಸನ ಪ್ರತಿಮೆಯು ೧೨ನೆಯ ಮಂದಿರದ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಲಾವಣ್ಯ, ಪ್ರಸಾದ, ಅನುಕಂಪಾ, ಮೊದಲಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಬಹಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿಯ ಭಾವಗಳು ಕೂಡ ಅಷ್ಟೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಜ್ಞಾನ, ಧ್ಯಾನ, ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣದ ಭಾವನೆಗಳು ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಅಂಗ ಅಂಗಗಳಿಂದ ಹೊರ

ಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಪರಿಕರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಪ್ರಭಾವಳಿಯೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಮಗ್ಗಲಿನ ದ್ವಾರಪಾಲರ ಮೇಲಿನ ಛತ್ರತ್ರಯಗಳು ಮತ್ತು ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮೊದಲಾದ ಆಕೃತಿಗಳೂ ಸುಂದರ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ಈ ಗುಣಗಳು ೨೧ ನೆಯ ಮಂದಿರದ ದಕ್ಷಿಣ ಕಕ್ಷೆಯ ದೇವಕುಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೂ ವಿಕಸಿತಗೊಂಡುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗೆ ಆಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಅಲಂಕರಣಗಳು ಬಹಳ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿಗಿಂತ ಇದರಲ್ಲಿಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಯಾವ ಕೊರತೆಯೂ ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯು ಸಮಸ್ತ ದೃಶ್ಯದ ಒಂದು ಅಂಗ ಮಾತ್ರ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಲಂಕರಣದ ಸಮೃದ್ಧಿಯು ಮಧ್ಯಕಾಲದ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗಿದೆ.

ತೀರ್ಥಂಕರರ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಚಿಹ್ನೆಗಳು :-

ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಮೇಲೆ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಕ್ರಮವು ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಯುಗದ ಮಥುರಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ ೨೨ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿನಾಥನ ಮೂರ್ತಿಯ ಮೇಲೆ (ಬಿ. ೨೧ ಮತ್ತು ಬಿ ೭೭) ವೃಷಭನ ಚಿಹ್ನೆ ಇದೆ. ನೇಮಿನಾಥನ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಮೇಲೆ (ಬಿ. ೨೨ ; ಸಂ. ೧೧೦೪; ಬಿ. ೭೭) ಶಂಖದ ಚಿಹ್ನೆ ಇದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಾಂತಿನಾಥನ ಮೂರ್ತಿಯ ಮೇಲೆ (೧೫೦೪) ಮೃಗದ ಚಿಹ್ನೆಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಇಂಥ ವಿಶೇಷ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಆಕೃತಿಗಳು ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯ ಮೇಲೆ (೭೦ ಎ) ಲಂಗೋಟಿಯ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಮೂರ್ತಿಗಳ ಆಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಚಕ್ರಾಕಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಅಂಗೈಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಳಗಳ ಪುಷ್ಪಗಳ ಆಕೃತಿಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೂರ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಛತ್ರಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯೂ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಕೆಲವೊಂದು ಮೂರ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಬೇರ ಮತ್ತು ತೊಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಲಕ ಸಹಿತ ಮಾತೆ (ಬಿ ೭೫) ಹಾಗೂ ನವಗ್ರಹ (ಬಿ ೭೭) ಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ತೀರ್ಥಂಕರ ನೇಮಿನಾಥ ಮೂರ್ತಿಯ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಬಲದೇವನು ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ 'ಹಲ'ವನ್ನು ತೆಕ್ಕೊಂಡದ್ದು, ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಶಂಖ ಚಕ್ರಾದಿ ಲಕ್ಷಣ ಸಹಿತ ಇರುವ ವಾಸುದೇವನ ಚತುರ್ಭುಜ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಇವೆ. (೨೭೩೮) ಯಕ್ಷ ಯಕ್ಷಿಣಿ

ಮೊದಲಾದ ಶಾಸನ ದೇವತೆಗಳ ಆಸನಗಳ ಮೇಲೆ ಅಂಕಿತಗಳೂ ಸಹ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ ಆದಿನಾಥನ ಒಂದು ಪದ್ಮಾಸನ ಮೂರ್ತಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೂರು ತೀರ್ಥಂಕರ ಪದ್ಮಾಸನಸ್ಥ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಹ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪೂರ್ವ ಕುಷಾಣ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಚತುಂತರ ನಾಲ್ಕೂ ತೀರ್ಥಂಕರರುಳ್ಳ ಸರ್ವತೋಭದ್ರ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ ಪ್ರಭಾವಲಯ ಮತ್ತು ಸಿಂಹಾಸನಗಳ ಅಲಂಕರಣವು ವಿಶೇಷ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ ಒಂದು ಆದಿನಾಥ ಮೂರ್ತಿಯ (ಬಿ ೨೧) ಸಿಂಹಾಸನದದಂಡಿಯ ಮೇಲೆ ನೀತಾಡುವ ಪುಷ್ಪವು ಕಾಲಿಗಳು ಧರ್ಮ ಚಕ್ರವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬಿಳಿಯ ಸಂಗಮರವರಿ ಕಲ್ಲಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಮೂರ್ತಿಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ದುಂದುಭಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಈ ಕಾಲದ ಮೂರ್ತಿಗಳ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕರರ ವಿಶೇಷ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ನಿರ್ಧಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ; ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ತೀರ್ಥಂಕರರಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಯಕ್ಷ – ಯಕ್ಷಿಣಿಯರನ್ನು ಅನುಚರರು ನಿಶ್ಚಿತಗೊಂಡರು ; ಜಿನ ಚೈತ್ಯವೃಕ್ಷಗಳಿಗೂ ಅವರ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸೂಚಿಯನ್ನು (ತ್ರಿ.ಪ್ರ.೩,೬೦೪–೦೫ ೯೧೬–೧೮, ೯೩೪ – ೪೦ ಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ) ಮುಂದಿನ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಸಮವಾಯಾಂಗ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇದೇ ಚೈತ್ಯವೃಕ್ಷಗಳ ನಾಮಾವಲಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಆದರೆ ಕೆಲವೊಂದು ಅಂತರವಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ' ಪ್ರಿಯಕ ', ಆರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಛತ್ರಾಹ ವೃಕ್ಷ ಕೋಶ, ಒಂಬತ್ತನೆಯದು ಮೇಲೆ ಹಸಾರ (ಮಾಲಿ), ೧೦ ನೆಯದರ ಮೇಲೆ ' ಪಿಲಂಖು ', ೧೧, ೧೨, ೧೩, ೮ ಮೇಲೆ ಬಂದಾಗ, ಪಾಟಲಿ ಮತ್ತು ಜಂಬೂ, ಮತ್ತು ೧೯ ನೆಯದರ ಮೇಲೆ ಅಶೋಕ ೨೨ ನೆಯದರ ಮೇಲೆ ' ವೇಡಸ ' ವೇಡಸವೆಂಬುದು ಅಂಕಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಡವಾನೀ ನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಚೂಲಗಿರಿ ಎಂಬ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ೮೪ ಫೂಟ ಎತ್ತರದ ಖಡ್ಗಾಸನ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಇದೆ. ಇದು ಬಾವನಗಜಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಇದರ ಒಂದು ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ಯಕ್ಷಿಣಿಯನ್ನು ಸಹ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಚೂಲಗಿರಿಯ ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು – ನಾಲ್ಕು ಮೂರ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂವತ್ ೧೩೮೦ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಈ

ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯು ಸುಮಾರು ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶದೊಳಗಿನ ಹಲವು ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳ ದಿಗಂಬರ ಜೈನ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಜಿನ - ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಶಾಹ ಜೀವರಾಜ ಪಾಪಡೀವಾಲ್ ಇವರಿಂದ ಸಂ. ೧೫೪೮ [೧೪೯೦ ಕ್ರಿ.ಶ.] ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಭಟ್ಟಾರಕ ಜಿನಚಂದ್ರ ಅಥವಾ ಭಾನುಚಂದ್ರ ಇವನ ಸ್ಥಳವಾದ ಮುಡಾಸಾ ಎಂಬುದರ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಇದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ರಾಜಾ ಇಲ್ಲಿ ರಾವಲ ಶಿವಸಿಂಹನ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಸಹ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಡಾಸಾ ಎಂಬುದು ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈಡರದಿಂದ ಐದಾರು ಮೈಲು ದೂರದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಗ್ರಾಮವಾಗಿದೆ. ಶೇಠ ಜೀವರಾಜ ಪಾಪಡೀವಾಲ್ ಈತನು ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೊಳಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಪೂಜೆಗೆಂದು ವಿತರಣೆಗೈದನೆಂಬ ವಾರ್ತೆಯೂ ಕೂಡ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ.

ಕ್ರಮಾಂಕ	ತೀರ್ಥಂಕರರ ಹೆಸರು	ಚಿಹ್ನೆ	ಚೈತ್ಯವೃಕ್ಷ	ಯಕ್ಷ	ಯಕ್ಷಿಣಿ
೧	ಋಷಭನಾಥ	ಎತ್ತು	ಆಲ	ಗೋವದನ	ಚಕ್ರೇಶ್ವರಿ
೨	ಅಜಿತನಾಥ	ಆನೆ	ಸಪ್ತಪರ್ಣ	ಮಹಾಯಕ್ಷ	ರೋಹಿಣಿ
೩	ಸಂಭವನಾಥ	ಕುದುರೆ	ಶಾಲ	ತ್ರಿಮುಖ	ಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿ
೪	ಅಭಿನಂದನನಾಥ	ಮಂಗ	ಸರಲ	ಯಕ್ಷೇಶ್ವರ	ವಜ್ರಶೃಂಖಲಾ
೫	ಸುಮತಿನಾಥ	ಚಕೋರ	ಪ್ರಿಯಂಗು	ತುಂಬುರವ	ವಜ್ರಾಂಕುಶಾ
೬	ಪದ್ಮಪ್ರಭ	ಕಮಲ	ಪ್ರಿಯಂಗು	ಮಾತಂಗ	ಅಪ್ರತಿಚಕ್ರೇಶ್ವರಿ
೭	ಸುಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ	ನಂದ್ಯಾವರ್ತ	ಶಿರೀಷ	ವಿಜಯ	ಪುರುಷದತ್ತಾ
೮	ಚಂದ್ರಪ್ರಭ	ಅರ್ಧಚಂದ್ರ	ನಾಗವೃಕ್ಷ	ಅಜಿತ	ಮನೋವೇಗಾ

೯	ಪುಷ್ಪದಂತ	ಮಕರ	ಅಕ್ಷ	ಬ್ರಹ್ಮ	ಕಾಳೀ
೧೦	ಶೀತಲನಾಥ	ಸ್ವಸ್ತಿಕ	ಮಾಲಿವೃಕ್ಷ	ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರ	ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನಿ
೧೧	ಶ್ರೇಯಾಂಸನಾಥ	ಗಂಡಕ	ಪಲಾಶ	ಕುಮಾರ	ಮಹಾಕಾಳೀ
೧೨	ವಾಸುಪೂಜ್ಯ	ಎಮ್ಮೆ	ತೀಂದು	ಷಣ್ಮುಖ	ಗೌರಿ
೧೩	ವಿಮಲನಾಥ	ಹಂದಿ	ಪಾಟಲ	ಪಾತಾಲ	ಗಾಂಧಾರಿ
೧೪	ಅನಂತನಾಥ	ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ	ಅರಳಿಮರ	ಕಿನ್ನರ	ವೈರೋಟಿ
೧೫	ಧರ್ಮನಾಥ	ವಜ್ರ	ದಧಿಪರ್ಣ	ಕಿಂಪುರುಷ	ಸೋಳಸಾ
೧೬	ಶಾಂತಿನಾಥ	ಜಿಗರಿ	ನಂದಿ	ಗರುಡ	ಅನಂತಮತಿ
೧೭	ಕುಂಥುನಾಥ	ಹೋತು	ತಿಲಕ	ಗಂಧರ್ವ	ಮಾನಸಿ
೧೮	ಅರಹನಾಥ	ತಗರಕುಸುವ (ಮತ್ಸ್ಯ)	ಮಾವಿನಗಿಡ	ಕುಬೇರ	ಮಹಾಮಾನಸೀ
೧೯	ಮಲ್ಲಿನಾಥ	ಕಲಶ	ಅಶೋಕ	ವರುಣ	ಜಯಾ
೨೦	ಮುನಿಸುವ್ರತನಾಥ	ಆಮೆ	ಚಂಪಕ	ಭೃಕುಟಿ	ವಿಜಯಾ
೨೧	ನಮಿನಾಥ	ಉತ್ಪಲ	ಬಕುಲ	ಗೋಮೇಧ	ಅಪರಾಜಿತ
೨೨	ನೇಮಿನಾಥ	ಶಂಖ	ಮೇಷಶೃಂಗ	ಪಾರ್ಶ್ವ	ಬಹುರೂಪಿಣಿ
೨೩	ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ	ಸರ್ಪ	ಧವ	ಮಾತಂಗ	ಕುಷ್ಮಾಂಡಿ
೨೪	ಮಹಾವೀರ	ಸಿಂಹ	ಶಾಲ	ಗುಹ್ಯಕ	ಪದ್ಮಾ ಸಿದ್ಧಾಯಿನಿ

ಧಾತುವಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು :-

ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದಂಥಗಳಾಗಿವೆ. ಅದರಂತೆ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಸಹ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಸೀಸ ಮಿಶ್ರಿತ ಧಾತುವಿನಿಂದ (ಬ್ರಾಂಜ) ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಮೂರ್ತಿಯು ಮುಂಬಯಿಯ ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ವೇಲ್ಸ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ದುರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಅದರ ಪಾದಪೀಠವು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಇದು ಎಲ್ಲಿಂದ ಲಭಿಸಿದೆ ಎಂಬುದೂ ಸಹ ಈಗ ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಮೆಯು ಕಾಯೋತ್ಸರ್ಗ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಬಲಗೈಯು ಹಾಗೂ ನಾಗಫಣಾ ಇವು ಖಂಡಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ನಾಗದ ಶರೀರದ ಚಿಹ್ನವು ಕಾಲಿನಿಂದ ತಲೆಯ ವರೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಆಕೃತಿಯು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಲೋಹಾನೀಪುರದ ಮಸ್ತಕಹೀನ ಮೂರ್ತಿಯೊಡನೆಯೂ ಹರಪ್ಪದಲ್ಲಿ ದೊರಿತ ಕಿಂತು ಶಿರವಿಲ್ಲದ ಮೂರ್ತಿಯೊಡನೆಯೂ ಬಹಳ ಹೋಲಿಕೆಯುಳ್ಳದಾಗಿದೆ. ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಈ ಮೂರ್ತಿಯು ಮೌರ್ಯ ಕಾಲದ್ದಾಗಿರಬೇಕೆಂದಿದೆ. ಅದು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಇತ್ತೀಚಿನದಾಗಿರುವದೆಂದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಇನ್ನೊಂದು ಧಾತುವಿನ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಆದಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರರದಾಗಿದೆ. ಅದು ಬಿಹಾರದ ಆರಾ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಚೌಸಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿದುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಪಾಟಣಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಖಡ್ಗಾಸನ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದೆ. ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಶರೀರದ ಆಕೃತಿ ಕೇಶವಿನ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ಶೋಭೆಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಇದು ಗುಪ್ತ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ದೊರಕಿದ ಅನ್ಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ಸಹ ಪಾಟಣಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಇವು ತಮ್ಮ ರಚನೆಯ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಮೌರ್ಯ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತ ಕಾಲದ ನಡುವಿನ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ

ಧಾತುವಿನ ಸಮಸ್ತ ಜಿನ ಪ್ರತಿಮೆಯು ರಜಪುತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಿರೋಹಿ ಜನಪದದ ವಸಂತಗಡ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿದೆ. ಇದು ಋಷಭನಾಥನ ಖಡ್ಗಾಸನ ಮೂರ್ತಿಯು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸಂ. ೭೪೪ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೮೭) ರ ಲೇಖವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಲ್ಲಿಯನ್ನು ಹೊಯ್ದುಕೊಂಡುದನ್ನು

ತಿಳಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಲ್ಲಬಿರುಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿದ ಪಂಚಧಾತು ಮ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಕೆಲವು ಪ್ರಿನ್ಸ್ – ಆಫ್ – ವೇಲ್ಸ್ – ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವವು. ಅವು ಈ ವಸ್ತ್ರದಾರಿ ಮೂರ್ತಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮುಂಚಿನವಾಗಿರುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ವಸಂತಗಡದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಲ್ಲಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಉಗ್ರರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಇವು ವಸ್ತ್ರವಾಗಿದ್ದೂ ಸಹಜವಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಒಲ್ಲಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಕೆಲವೊಂದು ಶ್ವೇತ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದು ರೋಹತಕ (ಪಂಜಾಬ) ದಲ್ಲಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ಖಡ್ಗಾಸನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನಿಸಿರು ಹುದು. ಪ್ರಿನ್ಸ – ಆಫ –ವೇಲ್ಸ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಚಾಹರಡೆಯಲ್ಲಿ (ಖಾನದೇಶ)ಲಭಿಸಿದ ಆದಿನಾಥನ ಪ್ರತಿಮೆಯು ೧೦ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಧಾತುವಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳದು ಸುಂದರ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಧಾತುವಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿವೆಯೋ ಅವು ಜೀವಂತಸ್ವಾಮಿಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆವಶ್ಯಕ ಚೂರ್ಣಿ, ನಿಶೀಥಚೂರ್ಣಿ, ಮತ್ತು ವಸುದೇವಹಿಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಲ್ಲೇಖವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ:– ಮಹಾವೀರ ತೀರ್ಥಂಕರನು ಕುಮಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗಲೇ ಧರ್ಮ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗಲೇ ಅವನದೊಂದು ಚಂದನದ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅದು ವೀತಿಭಯ ಪಟ್ಟಣದ (ಸಿಂಧು – ಸೌವೀರ) ರಾಜನಾದ ಉದಯನನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ರಾಜನಾದ ಪ್ರದ್ಯೋತನು ಚೋರಿ ಕಟ್ಟಿಗಿರುಲ್ಲಿ ಆ ಮೂರ್ತಿಯ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿಸಿ, ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು, ಮೂಲ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದನು. ಅದನ್ನು ವಿದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೊಳಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಅದು ದೀರ್ಘ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಲಿತ್ತು. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕಥಾನಕದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಕೋಟಾದಲ್ಲಿ (ಬಡೋದಾ ಜನಪದ) ದೊರೆತ ಜೀವಂತ ಸ್ವಾಮಿಯ ಪೂರ್ಣ ಧಾತುವಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಎರಡು ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಂದಲೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಮರ್ಥನವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಪೀಠದ ಲೇಖನವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಜೀವಂತ – ಸ್ವಾಮಿ – ಪ್ರತಿಮೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಅದನ್ನು ಚಂದ್ರಕುಲದ ನಾಗೀಶ್ವರಿ ಎಂಬ ಶ್ರಾವಿಕೆಯು ದಾನವಿತ್ತಿದ್ದಾಳೆಂದೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಲಿಪಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಇದು ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯು ಕಾಯೋತ್ಸರ್ಗಧ್ಯಾನದ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಶರೀರದ ಮೇಲಿನ ಅಲಂಕಾರಗಳು ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ

ಉಚಿತವಾಗುವಂತೆ ಚಹಳಪ್ಪು ಇವೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಎತ್ತರವಾದ ಮುಕುಟವಿದೆ. ಅದರ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೇಶಕಲಾಪಗಳು ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ಹೆಗಲುಗಳ ಮೇಲೆ ನೇತಾಡುತ್ತಲಿವೆ. ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ಹಾರ ಮೊದಲಾದ ಆಭರಣಗಳೂ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಡಲಗಳೂ ಎರಡು ಭುಜಗಳ ಮೇಲೆ ಅಗಲವಾದ ಭುಜಬಂಧಗಳೂ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಗ ಮತ್ತು ಕಟಿಬಂಧವೇ ಮೊದಲಾದ ಆಭರಣಗಳು ಇರುತ್ತವೆ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಸ್ಮಿತ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಾದ ಭಾವಗಳು ಮೂಡಿನಿಂತಿವೆ. ಇದರ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಲಂಕರಣದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತಕಾಲದ ಮತ್ತು ಅದರ ತರುವಾಯ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಜಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದುದ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ವಿಶಾಲ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆಬೂವಿನ ಡೆ ಪಿತ್ತಲಹರ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿರುವ ಆದಿನಾಥನ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಅದರ ಮೇಲಿರುವ ಲೇಖನಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ೧೦೮ ಮಣ ಭಾರವಾದ್ದದು. ಇದನ್ನು ವಿ.ಸಂ. ೧೫೨೫ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೂರ್ತಿಯು ತನ್ನ ಪೀಠದ ಸಹಿತ ಎಂಟು ಫೂಟ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು. ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ಅದು ಮಹಸಾನದ (ಉತ್ತರ ಗುಜರಾಥ) ಸೂತ್ರಧಾರ ಮಂಡನನ ಪುತ್ರನಾದ ದೇವಾ ಎಂಬವನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಬಾಹುಬಲಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು :-

ಬ್ರಾಂಜದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಬೈಯ ಪ್ರಿನ್ಸ್ – ಆಫ – ವೇಲ್ಸ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಂದ ಬಾಹುಬಲಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಯೊಂದು ವಿಶೇಷ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿದೆ. ಬಾಹುಬಲಿಯು ಆದಿ ತೀರ್ಥಂಕರ ಋಷಭದೇವನ ಪುತ್ರ ಹಾಗೂ ಭರತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ತಮ್ಮನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಷಶಿಲೆಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ತಂದೆಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ತೆರಳಿದ ತರುವಾಯ ಭರತನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದನು. ಅವನು ಬಾಹುಬಲಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನತೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲೆಂದು ವಿವಿಧ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಬಂಧುಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವು ಆಯಿತು. ಆಗ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಶ್ರೀಯು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮುಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದಳು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಾಹುಬಲಿಗೆ ಈ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಮೋಹ ಮತ್ತು ಆಸಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ತನಗಾಗಿ ಕೇವಲ ಒಂದು ಪಾದದಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯ

ಷ್ಯ.ಬವವನ್ನೂ.ದ ಉಖ ಪರಿಗ್ರಹ ಗಳನ್ನೂ ಪ ರಿತ್ಯ ಜಿಸಿದ ನು. ಅವನು ತ್ರಿ ೀತನ್ಪುರಿದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲ ವಾಗಿ ನಿಂತು ಘೋರ ತ ಪಸ್ಸ ನಲ್ಲಿ ತೊಡ ಗಿದ ನ. ಅವನ ಪಾದ ಗಳಿಹ ತ್ತಿರ ಹ ು ತ್ತಗಳು ಬೆಳೆದು ಪು.ಶ ರಿರ ದ ಅಂಗ – ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳ ಮೆ ಲೆ ಮಹಾಸ ರ್ಪಗಳೂ ಏರಿದ ವು. ಬಳ್ಳಿ ಗಳು ಸುತ್ತಿ ದ ವು. ಬಾಹು ಬಲಿಯ ಈ ಘೋರ ತ ಪಸ್ಸಿನ ವ ರ್ಣನೆಯು ಜಿನ ಸೇ ನ ಕೃ ತ ಮಹಾಪು ರಾಣದಲ್ಲಿ (೩೬, ೧೦೮, ೧೮೫) ಬಂ ದಿದೆ. ರ ವಿಷೇಣಾಚಾರ್ಯ ನು ತ ನ್ನ ಪದ್ಮ ಪುರಾಣದ ಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹ ರ ೂಪದ ಲ್ಲಿ ಹೀಗಿಹೇಳಿದ್ದಾ ನೆ :–

ಸಂತ್ಯ ಜ್ಯ ಸ ತತೋ .ಬೋಗಾನ್ .ದ ೂತ್ವಾ ನಿರ್ವಸ್ತ್ರಬೂಷ ಣಃ ।

ವರ್ಷಂ ಪ್ರ ತಿಮ ಯಾ ತ ಸ್ಥೌ ಮೆ ೀರು ವನ್ನಿಷ್ಪ್ರಕಂಪಕಃ ॥

ವ ಲ್ಮೀಕ ರಂ ಧ್ರ ನಿರ್ಯಾತೈ ರತಿ ಗ್ರೈಃ ಸ ಮಹೋರಗೈಃ ।

ಶ್ಯಾಮಾ ದೀನಾಂ ಚ ವಲ್ಲೀಬಿಃ ವೇಷ್ಟಿತಃ ಪ್ರಾಪ ಕೇವಲಮ್ ॥

(ಪ್ರ. ಪು. ೪, ೭೬ – ೭೭)

ಈ ವರ್ಣನೆಯ ಲ್ಲಿ ಹು ತ್ತ ಹಾಗೂ ಬಳ್ಳಿ ಗಳು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿದ ದರ ವಿಶೇಷ ರ ೂಪದ ಉಲ್ಲೇಖವು ಬಂ ದಿದೆ. ಇದ ರಿಂದ ಲೇಖಕ ರ ಸ ಮ್ಮುಖದ ಲ್ಲಿ ಬಾಹ ುಬಲಿಯ ಈ ಲಕ್ಷ ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಯಾವು ದಾದ ರೂ ಪ್ರತಿಮೆ ಯಿ ರ ಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾ ಗು ತ್ತ ದೆ. ಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಸ ಮಯ ದಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹೆಯ ಬಾಹ ುಬಲಿ ಮೂರ್ತಿಯು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಸಿದ್ಧ ವಾಗುತ್ತ ದೆ. ರ ವಿಷೇಣನಿಗೆ ಇದ ರ ಪರಿಚ ಯ ವಿದ್ದಿ ರಲ್ಕು ಬ ಹುದಾದ ಕಾರ ಣವಿದ್ಲ. ಬಾದಾಮಿ ಯ ಈ ಮೂರ್ತಿಯೂ ಸು ಮಾರು ಏಳ ನೆಯ ಶ ತಮಾನದ ಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಏಳು ವರೆ .ಪೂಟ ಎತ್ತರ ದಷ್ಟು ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಮೆಯು ಮೇರ ೂಪದ ಕಿರಿಯ ಕೈಲಾಸ ಎಂಬ ಹೆ ಸ ರಿನ ಜೈ ನ ಗುಹಾ ಮಂದಿರದ ಇಂದ್ರ ಸ ಬೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಡೆಯ ಮೆಲೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗುಹೆಯ ನಿರ್ಮಾ ಣ ಕಾಲವು ಸು ಮಾರು ಎಂಟನೆಯ ಶ ತಮಾನವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗು ತ್ತಿದೆ. ಮೂರ ನೆಯ ಮೂರ್ತಿಯು ದೇವಗ.ಡದ ಶಾಂತಿನಾಥ ಮ ಂದಿರ ದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ ಶ . ೮೬೨) ಇದೆ. ಇದು ಮೆ ಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ಒಂದಿಷ್ಟು ವಿಶೇಷತೆಗಳಿದ್ದು ಕೂಡಿದೆ. ಇದ ರಲ್ಲಿಹ ು ತ್ತ, ಕು ಕ್ಕು ಟ ಸ ರ್ಪ, ಬಳ್ಳಿ ಗಳ ಹ ೂರತಾಗಿ ಮೂರ್ತಿಯ ಮೆಲೆ ಏರು ತ್ತಿರು ವ ಚೇಳು, ಹ ಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದ ಜೀವ – ಜಂತ ುಗಳೂ ಸಹ ಇವೆ. ಈ ಉಪ ಸ ರ್ಗಕಾರೀ

ಜೀವಗಳನ್ನ ನಿವಾರಣ ಮಹಾಪಂಥ ದೀಪರುಗಲವನ್ನೂ ಸಹ ತೀರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂತಲೂ ವಿಶಾಲವೂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಆದ ಮೂರ್ತಿಯು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಗೊಳದ ವಿದ್ಯ ಗಿರಿಯ ಮೇಲಿದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನ ಗಂಗ ರಾಜನಾದ ರಾಜಮಲ್ಲನ ಮಹಾ ಮಂತ್ರಿ ಚಾಮುಂಡರಾಯನು ಹತ್ತು-ಹನ್ನೊಂದನೇಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸಿದ್ದನು. ಇದು ೫೭ ಫೂಟ ೯ ಇಂಚು ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇದು ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ದೂರದಿಂದಲೇ ಕಾಣವಂತಿದೆ. ಇದರ ಅಂಗಗಳ ಸಂತುಲನ, ಮುಖ ಶಾಂತ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸನ್ನಭಾವ, ವಲ್ಮೀಕ ಮತ್ತು ಮಾಧವಿ ಲತೆಗಳ ಮುಂತಾದ ಇವುಗಳನ್ನ ಬಹು ಸುಂದರತೆಯಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದುದನ್ನ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನ ಅನುಕರಿಸಿ ಕಾರಕಳದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೩೨ ರಲ್ಲಿ ೪೧ ಫೂಟ ೬ ಇಂಚು ಎತ್ತರವುಳ್ಳದ್ದ, ವೇಣೂರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೦೪ ರಲ್ಲಿ ೩೫ ಫೂಟ ಎತ್ತರವುಳ್ಳಂಥದೂ ಆದ ಮತ್ತೆರಡು ವಿಶಾಲ ಶಿಲಾ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿವೆ. ಕ್ರಮ-ಕ್ರಮದಿಂದ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಬಾಹುಬಲಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದವು. ಇತ್ತೀಚಿನ ಕೆಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಹುಬಲಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಅನೇಕ ಜೈನ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿವೆ.

ಆದರೆ ಬ್ರಾಂಜ-ಧಾತು ನಿರ್ಮಿತ ಮೂರ್ತಿಯು ಈಗ ಲಭಿಸಿದೆ. ಇದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣಕಾಲವು ಬಹುತರ ಏಳನೇಯ ಶತಮಾನ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚಿನ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಒಂದು ಗೋಲಾಕಾರ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದ್ದಿದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರವು ಇಪ್ಪತ್ತು ಇಂಚಿನಷ್ಟು ಇದೆ. ಮಾಧವಿ-ಲತೆಯು ಎಲೆಗಳ ಸಹಿತ ಆದರೆ ಕಾಲುಗಳು ಹಾಗು ಬಾಹುಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಿದ್ದ ಇದೆ. ತಲೆಯ ಕೂದಲುಗಳು ಸುತ್ತಿಗಿರು ಮೇಲೆ ಹಿಂಬದಿಕ್ಕೆ ಹೆರಳಾಡುವಂತೆ ಇವೆ. ಅವನ ಜಡೆಗಳು ಬೆನ್ನು ಹಾಗೂ ಹೆಗಲುಗಳ ಮೇಲೆರಿ ಹರಡಿವೆ. ಹುಬ್ಬುಗಳು ಮೇಲೆ ಏರಿದಂಥವುಗಳೂ ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಆದಂಥವೂ ಆಗಿವೆ. ಕಿವಿಗಳು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದು ಛಿದ್ರವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ. ಮೂಗು ಬಾಗಿದ್ದು ಚೂಪಾಗಿದೆ. ಕಪೋಲ ಮತ್ತು ಗದ್ದಗಳು ತುಂಬ ಮಾಂಸಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮುಖಾಕೃತಿಯು ಉದ್ದ ಹಾಗೂ ಗೋಲವಾಗಿದೆ. ಎದೆಯು ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೊಲೆಗಳ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನ ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿತಂಬಭಾಗವು ಗೋಲಾಕಾರದಂತೆ ಇದೆ. ಕಾಲುಗಳು ಸಿಟ್ಟಗೆ ಇದ್ದು, ಮೊಳಕಾಲುಗಳನ್ನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಾಹು ಗಳು ಮಾಲ ವಾದ ಹೆ ಗಲಿನಿಂದ ಇಳಿಬಿದ್ದು, ಶ ರೀರ ದ ಹೆ ೂಲಿಕೆ ಹಾಗು ಆಕೃತಿಗೆ ಅನು ಸರಿಸಿವೆ. ಹ ಸ್ತ ತಲಗಳನ್ನ ನ ಡಕ್ಕೆ ಗೋಲ ಗಳಿಂದ ಜೋ ಡಿಸಲಾಗಿದೆ.ಇದ ರಿಂದ ಬಾಹು ಗಳಿಗೆ ಆದಾರ ಫಲ ,ಬಿ ಸಿದೆ. ಈ ಮ ೂರ್ತಿಯ ಆಕೃ ತಿಯ ನಿಮ ರ್ಣಾವು ಅತಿ ಸು ಂದರ ವಾಗಿದೆ. ಮು ಖದ ಮೇ ಲೆ ,ದ್ಯಾನ ಮ ತ್ತು ಅ,ದ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆಯ ತೇಜವು ಚೆನ್ನಾ ಗಿ ವ್ಯಕ್ತ ವಾಗಿದೆ. ಈ ಆಕೃ ತಿಯ ನಿಮ ರ್ಣಾದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಉಮಾಕಾಂತ ಶಾಹ ಅವ ರು ಇದುರ ತುಲಸಿಯ ನ್ನ ಬಾದಾಮಿ ಗುಹೆ ರುಲ್ಲಿ ಲ ,ಬಿ ಸಿದ ಬಾಹು ಬಲಿಯ ಪ್ರ ತಿಮೆ ಯೆ ೂಡ ಸಿರಿಯೂ ಇಹೆ ೂಳೆಯ ಮ ೂರ್ತಿಯೆ ೂಡ ಸಿರಿಯೂ ಮ ಾಡಿದ್ದಾ ರೆ. ಅವು ಗಳ ನಿಮ ರ್ಣಾಕಾಲ ವು ಆರು –ಏಳ ನೆಯ ಶ ತಮ ಾನ ವಾಗಿದೆ.

ಚಕ್ರೇಶ್ವ ರಿ ಪದ್ಮಾ ವತೀ ಮೊದಲ ಾದ ಯ ಕ್ಷಿಯ ರ ಮೂರ್ತಿಗ ಳು :-

ಜೈ ನ ಮ ೂರ್ತಿ ಕಲೆ ಯ ಲ್ಲಿ ತೀ ಥ ಂಕ ರ ಹೆ ೂರ ತಾಗಿ ಉಳಿದ ದೇ ವಿ ದೇ ವತೆ ಗಳ ರ ೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರ ತಿಮೆ ಗಳೂ ಕೂಡ ಗಣನೀ ಯ ವಾಗಿವೆ . ಇಂಥವು ಗಳಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷ ಮ ತ್ತು ಯ ಕ್ಷಿಣಿಯ ರ ಮ ೂರ್ತಿಗಲೂ ಕ ೂಡ ಲಕ್ಷ್ಯ ಪೂ ರ್ಣ್ಯ ಸಲು ತ ಕ್ಕವುಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರ ತಿಯೆ ೂಬ್ಬ ತೀರ್ಥಂಕ ರ ನಿಗೂ ಆನು ಷಂಗಿಕ ವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಯ ಕ್ಷ ಣಿಯ ರಯ ಮರಿಂದ ಮ ನ್ನಿಸಲ ಾಗಿದೆ. ಆದಿ ತೀ ಥ ಂಕ ರ ಋಷ ,ಭಾಥ ನ ಯ ಕ್ಷಿಣಿಯ ಹೆ ಸರು ಚ ಕ್ರೇಶ್ವ ರಿ ಎಂದಿದೆ. ಈ ದೇ ವಿಯ ಎರ ಡ ಮರಿ ,ಪೂ ಟ ಎತ್ತರ ವುಳ್ಳ ಒಂದು ಪಾಷಾಣ ಮ ೂರ್ತಿಯ ೂ ಮ ಥ ರಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲ ಯ ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಜಮ ಾನ ಗಿದೆ. ಈ ಮ ೂರ್ತಿಯು ಒಂದು ಗರು ಡನ ಮೇ ಲೆ ಆದಾರಿತ ಆಸ ನದ ಮೇ ಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಇದ ರ ತಲೆ ಹಾಗೂ ,ಭು ಜಗ ಳು ಒಡೆದು ಹೆ ೂಗಿದೆ ಹೋ ಗಿವೆ. ಆದ ರೂ ಇದ ರ ಪ್ರ ,ಭಾಮಲ ಯ ವು ಪ್ರಫುಲ್ಲ ಕ ಮಲ ಾಕಾರ ದ ಸುಅಲ ಂಕಾರ ರ ೂಪದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಮ ಾನ ವಾಗಿದೆ. ಹ ತ್ತು ,ಭು ಜಗ ಳು ಇವೆ. ಕೈಯ ಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚ ಕ್ರ ವಿದೆ. ಮ ೂರ್ತಿಯ ಮ ಡೂ ಮ ಗ್ಗಲು ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ದ್ವಾ ರ ಪಾಲ ಕರ ಪ್ರ ತಿಮೆ ಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಗಳಲ್ಲಿ ಬಲ ,ಬಾಗದ್ದು ಚಾಮ ರ ಧಾರಿಯ ೂ ಎಡ ,ಬಾಗ ದ್ದ ವು ಷ್ಪಮ ಾಲೆ ಯ ನ್ನ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡದ್ದ ಇರು ವಂತೆ ರ ೂಪಿಸಲ ಾಗಿದೆ. ಈ ಎರ ಡೂ ಪ್ರ ತಿಮೆ ಗಳ ಕೆಲ ವೊಂದು ,ಬಾಗ ವು ಒಡೆದು ಹೆ ೂಗಿದೆ. ಪ್ರ ,ದಾನ ಮ ೂರ್ತಿಯ ಮೇ ಲ ಭಾಗ ದಲ್ಲಿ ಪ ದ್ಮಾ ಸ ನ ದಲ್ಲಿ ಇರುವ ,ದ್ಯಾನಸ್ಥ ಜಿನ – ಪ್ರ ತಿಮೆ ಯ ದೆ. ಇದ ರ ಎರ ಡ ಮ ಗ್ಗಲು ಮ ಾಲೆ ಗಳನ್ನ ಹಿಡಿದು ಮಂದ ಸ್ಮಿತರಾದ ಹಾರು ವ

ದೇವತೆಗಳ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯು ಒಕಂಹಾಲೀ ದಿಬ್ಬದಲ್ಲಿಯೇ ಲಭಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕನಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಸಾಹೇಬರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ – ಪರಂಪರೆಯ ಹತ್ತು ಭುಜಗಳುಳ್ಳ ದೇವಿಯೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ಇದೇನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಜಬಲಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಟನಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬಿಹರಿ ಗ್ರಾಮದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಾಗರದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರೇಶ್ವರಿಯ ಮೂರ್ತಿಯಿದೆ. ಇದನ್ನು 'ಖೈರಮಾಯಿ ' ಎಂಬಹೆಸರಿನಿಂದ ಈಗ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಮೂರ್ತಿಯ ಮಸ್ತಕದ ಮೇಲೆ ಆದಿನಾಥನ ಪ್ರತಿಮೆಯಿದೆ. ಅದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಜೈನ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯಿದೆಯೆಂದು ಘೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಚಕ್ರೇಶ್ವರಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು ದೇವಗಢದ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ (ಮೈಸೂರು) ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಶಾಸನ – ಬಸ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆದಿನಾಥ ಮಂದಿರದ ದ್ವಾರದ ಮೇಲೆ ಎರಡೂ ಮಗ್ಗಲು ಗೋಮುಖ ಯಕ್ಷ, ಚಕ್ರೇಶ್ವರಿ ಯಕ್ಷಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಇವೆ. ಈ ಮಂದಿರವು ಶಿಲಾಲೇಖನದ ಶಕ. ಸಂ. ೧೦೪೯ ರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೭) ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೇರೆ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಯಕ್ಷ – ಯಕ್ಷಿಣಿಯರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಹಾಜರವಾಗಿವೆ (ಜೈ. ಶಿ. ಸಂ. ಭಾಗ ೧. ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕನ ಬಸ್ತಿ ಎಂಬಹೆಸರಿನ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪರಿ ಪೂರ್ಣ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಧರಣೇಂದ್ರ ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪದ್ಮಾವತಿ ಯಕ್ಷಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು ವಿಶೇಷ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಮಂದಿರದ ನಿರ್ಮಾಣಕಾಲವು ಅಲ್ಲಿಯ ಲೇಖನದ ಶಕ ಸಂ. ೧೧೦೩ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೮೧) ಇದೆ. ಕತ್ತಲೆ ಬಸ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಮೂರ್ತಿಯಿದೆ. ಪದ್ಮಾವತಿಯ ಇದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವಸಹಾಗೂ ತರುವಾಯದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಜೈನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಖಂಡಗಿರಿಯ (ಓಡಿಸಾ) ಒಂದು ಗುಹಾ ಮೂರ್ತಿಯೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ನಾಲಂದಾ ಮತ್ತು ದೇವಗಢದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ೭, ೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಕಾಲದಿಂದ ಈ ದೇವಿಯ ಪೂಜೆಯು ವಿಶೇಷ ರೂಪದಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಗೊಂಡುದುದ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ

ಅಂಬಿಕಾ ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು :–

ತೀರ್ಥಂಕರರ ಯಕ್ಷ – ಯಕ್ಷಿಣಿಯರಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಯಕ್ಷಿಣಿಯಾದ ಅಂಬಿಕಾದೇವಿಯು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಚಾರವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ದೇವಿಯ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ವಿಖ್ಯಾತ ಮೂರ್ತಿಯು ಗಿರನಾರ ಪರ್ವತದ (ಊರ್ಜಯಂತ ಗಿರಿ) ಅಂಬಾದೇವಿ ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಸಮಂತಭದ್ರನು ತನ್ನ ಸ್ವಯಂಭೂ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ (ಪದ್ಯ ೧೨೭) ಖಚರ ಯೋಷಿತ [ವಿದ್ಯಾಧರ] ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. (ಪ್ರ ೬೩೩) ಜಿನಸೇನಸೂರಿ ತನ್ನ ಹರಿವಂಶ – ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ (ಶಕಸಂ. ೭೦೫) ಈ ದೇವಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ:–

ಗೃಹೀತಚಕ್ರಾಪ್ರತಿಚಕ್ರದೇವತಾ ತಥೋರ್ಜಯಂತಾಲಯ ಸಿಂಹವಾಹಿನೀ ।

ಶಿವಾಯ ಯಸ್ಮಿನ್ನಿಹ ಕ್ವಾ ತತ್ರ ವಿಘ್ನಾಃ ಪ್ರಭವಂತಿಶಾಸನೇ ॥

(ಹ , ಪು , ಪ್ರಶಸ್ತಿ)

ಈ ದೇವಿಯ ಒಂದು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ಪಾಷಾಣ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಒಂದು ಫೂಟು ಒಂಬತ್ತು ಇಂಚು ಎತ್ತರ ಉಳ್ಳದ್ದು ಮಥುರಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಅಂಬಿಕೆಯು ಒಂದು ವೃಕ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಸಿಂಹದ ಮೇಲೆಯ ಕಮಲಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಎಡಗಾಲನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಬಲಗಾಲನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಊರಿದ್ದಿದೆ. ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣುಗಳ ಗುಚ್ಛವಿದೆ. ಎಡಗೈಯು ಎಡ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಬಾಲಕನನ್ನು ಸಂಭಾಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬಾಲಕನು ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಹಾರದೊಡನೆ ಆಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದೇವಿಯು ಭವ್ಯ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಯುಕ್ತಳಾದ್ದಾಗಿದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಹೆಗಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಒಗೆದ ಸೆರಗು ಇದೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಂದರ ಮುಕುಟವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಮ್ಮಗ್ಗಲು ಶೋಭಿಸುವ ಪ್ರಭಾವಲಯವೂ ಇದೆ. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಎಳೆಯ ಹಾರ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಳೆಗಳು, ಕಟಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಖಲೆ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಗೆಜ್ಜೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಆಭರಣಗಳು ಇವೆ. ಬಾಲಕನು ನಗ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾರ, ಬಾಹುಗಳಲ್ಲಿ ಭುಜಬಂಧ, ಮುಂಗೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಗ, ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ಉಡುದಾರವನ್ನ ತೊಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂಬಿಕೆಯ ಮಗ್ಗಲಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಾಲಕ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಬಲಗೈಯು ಅಂಬಿಕೆಯ ಬಲ ಮೊಳಕಾಲ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಿಂತ ಬಾಲಕನ ಇನ್ನೊಂದು ಮಗ್ಗಲಿಗೆ ಗಣೇಶನ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಮೂರ್ತಿಯಿದೆ. ಅದರ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಉಂಡಿಗಳ ಪಾತ್ರವಿದೆ. ಅದು ಅವನ ತುಟಿಗಳನ್ನ

ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವಂತೆ ಇದೆ. ಅದರ ಸರಿಯಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕುಳಿತ ಮೂರ್ತಿಯಿದೆ. ಅದರ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾತ್ರವೂ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಮೂಹರು ಚೀಲವೂ ಇವೆ. ಇದರಿಂದ ಅದು ಕುಬೇರನ ಮೂರ್ತಿಯಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕುಬೇರ ಮತ್ತು ಗಣೇಶನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಅವುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಲಂಬಾಕಾರದ ಪ್ರಭಾವಳಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಇವೆ. ಇವೆಲ್ಲರ ಎರಡೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಮರಧಾರಿ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಆಸನದ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಎಂಟು ಜನ ನರ್ತಕಿಯರಿದ್ದಾರೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವೃಷ್ಟಮಂಟಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ಧ್ಯಾನಸ್ಥ ಜಿನನ ಮೂರ್ತಿಯಿದೆ. ಇದರ ಎರಡೂ ಮಗ್ಗುಲು ಎರಡು ಚತುರ್ಭುಜ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಕಮಲಗಳ ಮೇಲೆ ತ್ರಿಭಂಗಿ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿವೆ. ಬಲಭಾಗದ ಮೂರ್ತಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ನೇಗಿಲು ಮತ್ತು ಮುಸಲಗಳೂ ಇವೆ. ಅದರಿಂದ ಅದು ಬಲರಾಮನ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಎಡಗಡೆಯ ಚತುರ್ಭುಜ ಮೂರ್ತಿಯ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಶಂಖ ಹಾಗೂ ಬಲಗೈಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಮ ಮತ್ತು ಗದೆಗಳು ಇವೆ. ಅದರಿಂದ ಇದು ವಾಸುದೇವನ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಎರಡರ ಕೊರಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ವೈಜಯಂತಿಮಾಲೆಗಳು ಇವೆ. ಬಲಭದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಸುದೇವ ಸಹಿತ ನೇಮಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಮಥುರಾ ಹಾಗೂ ಲಖನೌ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿವೆ. ಈ ಅಂಬಿಕೆಯ ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಜೈನ ಮತ್ತು ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಅನೇಕ ದೇವಿ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ಸುಂದರ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇವುಗಳ ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ಭಾಗವನ್ನು ನಾವು ಜೈನ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ

ಪುಣ್ಯಾಶ್ರವ ಕಥಾಕೋಶದ ಯಕ್ಷಿಯ ಕಥೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ, ಗಿರಿನಾರದ ಅಗ್ನಿಲಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಧರ್ಮವತಿಯಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮಹಿಳೆಯು ತನ್ನ ಪತಿಯ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಳಾಗಿ, ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಂಕರ ಮತ್ತು ಶುಭಂಕರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇಬ್ಬರು ಅಲ್ಪ ವಯಸ್ಸಿನ ಬಾಲಕರನ್ನು ತೆಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಗಿರನಾರ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಒಬ್ಬ ಮುನಿರಾಜನಿಗೆ ಶರಣು ಹೋದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಬಾಲಕರ ಹಸಿವಿಗೆ ಒಳಗಾಗಲಿ, ಧರ್ಮ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅಲ್ಲೊಂದು ಮಾವಿನ ಗಿಡವು ಹುಟ್ಟಿ ಅಕಾಲದಲ್ಲಿಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನೀಡಿತ್ತು. ಅದರ ಗೊಂಚಲುಗಳಿಂದ ಆ ಮಕ್ಕಳ ಹಸಿವು ಹಿಂಗಿತು. ಇತ್ತ ಅವಳ ಪತಿಯಾದ ಸೋಮಶರ್ಮನಿಗೆ ತನ್ನ ತಪ್ಪಿನ ಅರಿವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ತನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಂದನು. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿಲೆಯು ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆಯಲು ಬಂದನೆಂದು ತಿಳಿದಳು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವಳು

ಆ ಕಾಲದ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ನೇಮಿನಾಥನ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಹಾತ್ತ ಪರ್ವತ ಶಿಖರದಿಂದ ಉರುಳಿದಳು. ಶುದ್ಧಧ್ಯಾನದಿಂದ ಸತ್ತ ಆವಳು ನೇಮಿನಾಥನ ಯಕ್ಷಿಣಿಯಾದ ಅಂಬಿಕೆಯಾದಳು. ಅವಳ ಪತಿಯು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸಿಂಹದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವಳ ವಾಹನವಾದನು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅಂಬಿಕೆಯ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳು ಮಾವಿನಗಿಡ, ಮತ್ತು ಮಾವಿನಹಣ್ಣಿನ ಗೊಂಚಲು, ಸಿಂಹ ವಾಹನ ಇವು ಈ ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾದವು. ಇದೇ ಕಥಾನಕದ ಸಾರವನ್ನು ಆಶಾಧರ ಕೃತ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸಾರದಲ್ಲಿ (೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಅಂಬಿಕೆಯ ವಂದನಾತ್ಮಕ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ :-

ಸವ್ಯೇತ್ಯುಪಗ - ಪ್ರಿಯಂಕರಸುತಪ್ರೀತ್ಯೈ ಕರೇ ಬಿಭ್ರತೀಂ ।

ದಿವ್ಯಾಮ್ರಸ್ತಬಕಂ ಶುಭಂಕರ - ಕರಶ್ಲಿಷ್ಟಾನ್ಯಹಸ್ತಾಂಗುಲೀಮ್ ।

ಸಿಂಹೇ ಭರ್ತೃಚರೇ ಸ್ಥಿತಾಂ ಹರಿತಭಾಮಾಮ್ರದ್ರುಮಚ್ಛಾಯಗಾಮ್ ।

ವಂದಾರುಂ ದಶಕಾರ್ಮುಕೋಚ್ಛ್ರಯಜಿನಂ ದೇವೀಮಿಹಾಮ್ರಾಂ ಯಜೇ ॥

ಅಂಬಿಕೆಯ ಇಂಥ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಉದಯಗಿರಿ - ಖಂಡಗಿರಿಯ ನವಮುನಿ ಗುಹೆ ಹಾಗೂ ಢಂಕದ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಎರಡೇ ಕೈಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿದ ಮಥುರೆಯ ಗುಪ್ತ ಕಾಲದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜಿನ ಕಾಂಚಿಯ ಒಂದು ಜೈನ ಮಠದ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಅಂಬಿಕೆಯು ಚತುರ್ಭುಜವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಎರಡು ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಶ ಮತ್ತು ಅಂಕುಶಗಳು ಇವೆ. ಉಳಿದ ಎರಡು ಕರಗಳು ಅಭಯ ಹಾಗೂ ವರದ ಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವಳು ಆಮ್ರವೃಕ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಹತ್ತಿರ ಬಾಲಕರು ಇದ್ದಾರೆ. ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಅಂಗಡಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅಂಬಿಕೆಯ ದ್ವಿ - ಭುಜ ಮೂರ್ತಿಯು ನಿಂತದ್ದು ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ತ್ರಿಭಂಗ ಆಕೃತಿಯು ಕಲಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಲಾಲಿತ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ದೇವಗಢದ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಆಬೂ ವಿಮಲ ವಸಹಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಬಿಕೆಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವಾಗಿವೆ. ಮಥುರಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದ (೩೩೮೨) ಪೂರ್ವ - ಮಧ್ಯ ಕಾಲೀನ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಿಯು ಎರಡು ಕಂಬಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಲಿತಾಸನದಲ್ಲಿ

ಕುಳಿತವಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಬಲಗಾಲು ಕಮಲದ ಮೇಲಿದೆ. ದೇವಿಯು ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಶಿಶುಗಳನ್ನ ಅತ್ಯಂತ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಕೇಶ ಪಾಶ ಮತ್ತು ಕಂಠಹಾರ ಹಾಗೆಯೇ ಕುಂಡಲದ ಆಕೃತಿಗಳು ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಎಡ ಮಗ್ಗಲಿಗೆ ಸಿಂಹವು ಕುಳಿತಿದೆ.

ಸರಸ್ವತಿಯ ಮೂರ್ತಿ :-

ಮಥುರೆಯ ಕಂಕಾಲೀ ದಿನ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿದ ಸರಸ್ವತಿಯ ಮೂರ್ತಿಯು (ಜೆ ೨೪) ಲಖನೌ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇದು ಒಂದು ಫೂಟು ಒಂಬತ್ತು ವರೆ ಇಂಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ದೇವಿಯು ಚೌಕೋನ ಆಕಾರದ ಆಸನದ ಮೇಲಿದೆ. ತಲೆಯು ಒಡೆದು ಹೋಗಿದೆ. ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಪುಸ್ತಕವಿದೆ. ಬಲಗೈಯು ಖಂಡಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಅಭಯ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಸ್ತ್ರವು ಸೀರೆಯಂತಿದೆ. ಇದರ ಸೆರಗು ಹೆಗಲನ್ನೂ ಕೂಡ ಮುಚ್ಚಿದೆ. ಎರಡೂ ಕೈಗಳ ಮುಂಗೈಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಬಳೆಗಳು ಇವೆ. ಹಾಗೂ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಬಳೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಪಮಾಲೆಯು ಸಹ ನೇತಾಡುತ್ತಲಿದೆ. ದೇವಿಯ ಎರಡೂ ಮಗ್ಗಲು ಇಬ್ಬರು ಉಪಾಸಕರು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕೂದಲುಗಳನ್ನ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಬಲಗಡೆಯ ಉಪಾಸಕನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಲಶವಿದೆ. ಎಡಗಡೆಯ ಉಪಾಸಕನು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಬಲಗಡೆಯ ಉಪಾಸಕನು ಕೋಟನ್ನು ತೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಶಕ ಜಾತಿಯ ಟ್ಯೂನಿಕನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಪಾದ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಲೇಖವು ಕೂಡ ಇದೆ. ಅದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ " ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಸುಖವನ್ನ ಹಿತವನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಈ ಸರಸ್ವತಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನೂ ಸಿಂಹಪುತ್ರ - ಗೋಬ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಬ್ಬಿಣದ ಶಿಲ್ಪಿಯು ದಾನವಿತ್ತನು ಮತ್ತು ಅವನು ಒಂದು ಜೈನ ಮಂದಿರದ ರಂಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು " ಈ ಮೂರ್ತಿ ದಾನವನ್ನ ಕೋಟಕ - ಗಣ ವಾಚಕಾಚಾರ್ಯ ಆರ್ಯದೇವನಿಗೆ ಸಂವತ್ ೫೪ ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಲಿಪಿಯೇ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಈ ವರ್ಷವು ಶಕ ಸಂವತ್ಸರವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದರ ಕಾಲವು ೭೮ + ೫೪ = ೧೩೨ ಕ್ರಿ ಶ. ಎಂದರೆ ಕುಷಾಣ ರಾಜನಾದ ಹುವಿಷ್ಕನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉಳಿದ ಹೆಸರುಗಳೆಲ್ಲ ಅದೇ ಕಂಕಾಲಿ ದಿನ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿದ ಸಂವತ್ ೫೨ ಜೈನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಲೇಖದಲ್ಲಿಯೂ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದೆ. ಜೈನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತಿಯ ಪೂಜೆಯನ್ನ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಿದೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಮೂರ್ತಿಯೂ ಇದರ ಮೇಲಿನ ಲೇಖವೂ

ಪ್ರಮಾಣವನ್ನ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಸರಸ್ವತಿಯ ಇಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ಲಭಿಸಿದುದಿಲ್ಲ. ಈ ದೇವಿಯ ಹಿಂದೂ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಗುಪ್ತ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿನವು ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಥಾತ್ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಿಂತ ಎರಡು - ಮೂರು ಶತಮಾನ ಈಚಿನವುಗಳಾಗಿವೆ. ಸರಸ್ವತಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಜೈನ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಆದರೆ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದುವುಗಳಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆಂದು ದೇವಗಢದ ೧೯ ನೆಯ ಮಂದಿರದ ಹೊರಗಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತಿಯ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳುಳ್ಳ ಎದ್ದು ನಿಂತ ಮೂರ್ತಿಯು ಇದೆ. ಇದರ ಕಾಲವು ವಿ.ಸಂ. ೧೧೨೬ ರ ಸುಮಾರಿನದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಿರೋಹೀ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಜಾರೀ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದ ಮಹಾವೀರ ಜೈನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ ಮೂರ್ತಿಯ ಆಸನದ ಮೇಲೆ ವಿ.ಸಂ. ೧೨೬೯ ಎಂದು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯು ಕೆಲವು ಕಡೆಗೆ ದ್ವಿಭುಜ ಕೆಲವು ಕಡೆಗೆ ಚತುರ್ಭುಜ ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಯೂರವಾಹಿನಿ ಮತ್ತು ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಸವಾಹಿನಿಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕ ಮಾತ್ರ ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಲ, ಅಕ್ಷಮಾಲಾ, ವೀಣಾ ಅಥವಾ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಯಾವುದೇ ಒಂದೆರಡು ವಸ್ತುಗಳು ಇದ್ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಕೈಯು ಅಭಯ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಜೈನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಹಾಗೂ ಚಂದ್ರಕಲೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವು ಸಹಿತ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಧವಲಾ ಟೀಕೆಯ ಕರ್ತೃವಾದ ವೀರಸೇನಾಚಾರ್ಯನು ಈ ದೇವಿಯನ್ನು ಶ್ರುತದೇವಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಂದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವಳಿಗೆ ದ್ವಾದಶಾಂಗ ರೂಪದ ಹನ್ನೆರಡು ಅಂಗಗಳು ಇವೆ. ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ ರೂಪದ ತಿಲಕವಿದೆ. ಉತ್ತಮ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ರೂಪದ ಆಭರಣವಿದೆ. ಅಕೋಟದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿದ ಧಾತುವಿನ ಸರಸ್ವತಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಯು (೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿನದು. ಬಡೋದಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ.) ದ್ವಿಭುಜದಲ್ಲಿ ನಿಂತುದಾಗಿದೆ. ಮುಖಮುದ್ರೆಯು ಬಹಳ ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿದೆ. ಮುಕುಟವು ಪ್ರಭಾವಲಯವು ಕೂಡ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಮೆಯು ವಸಂತಗಢದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ದೊರಕಿದೆ. ದೇವಿಯ ಪೂಜೆಯ ಪರಂಪರೆಯು ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಹೆಸರು, ಸ್ವರೂಪ, ಸ್ಥಾಪನೆ, ಪೂಜೆಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಭಗವತೀ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ (೧೧,೧೧, ೪೨೯) ರಾಜಕುಮಾರ ಮಹಾಬಲನ ವಿವಾಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ವಸ್ತ್ರಾದಿ ಭೂಷಣಗಳಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀ, ಹ್ರೀ, ಧೃತಿ

ಕೀರ್ತಿ, ಬುದ್ಧಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ನಂದಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ಇವರ ಎಂಟೆಂಟು ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಆಗ ವಿವಾಹ ತರುವಾಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಪನ್ನ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಕುಲದೇವತೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಚ್ಯುತಾ ಅಥವಾ ಅಚ್ಛುಪ್ತಾ ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿ :-

ಅಚ್ಯುತಾ ದೇವಿಯ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯು ನದನಾಪುರದಲ್ಲಿ (ಮಾಳವಾ) ಲಭಿಸಿದೆ. ದೇವಿಯು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಆರೂಢಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಿವೆ. ಎರಡೂ ಬಲಗೈಗಳು ಮುರಿದು ಹೋಗಿವೆ. ಮೇಲಿನ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ 'ಢಾಲು' ನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಗಿನ ಕೈಯು ಕುದುರೆಯ ಕಡಿವಾಣದ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದೆ. ಬಲಗಾಲು 'ರಿಕಾಪು' ದಲ್ಲಿದೆ. ಎಡಗಾಲು ಆ ಕಾಲಿನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೂರ್ತಿಯ ಮುಖವು ಮುರಿದಿದೆ. ಕುದುರೆಯ ಎಡಪಗ್ಗಲಿದೆ. ದೇವಿಯು ಕೊರಳು ಹಾಗೂ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಇವೆ. ಮೂರ್ತಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಂಟಪದ ಆಕಾರವಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಜಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಇವೆ. ನಾಲ್ಕೂ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಜಿನ ಆಕೃತಿಗಳು ಇವೆ. ಇದರ ಪಾಷಾಣ ಖಂಡವು ೩ ಫೂಟ ೬ ಇಂಚು ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಲೇಖವೂ ಸಹ ಇದೆ. ಅದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಅಚ್ಯುತಾದೇವಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಸಂವತ್ ೧೨೨೯ ರಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೨) ಕಿಲಪ್ತಿಯೆಂದಾ ಕುಟುಂಬದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ವರ್ಧಮಾನಪುರದ ?ಶಾಂತಿನಾಥ ಚೈತ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಈಗಿನ ಬದನಾವರವು ಪ್ರಾಚೀನ ವರ್ಧಮಾನಪುರದ ಅಪಭ್ರಂಶ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ವರ್ಧಮಾನಪುರದ ಶಾಂತಿನಾಥ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಶಕ ಸಂ. ೭೦೫ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೮೩) ರಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯ ಜಿನಸೇನನು ಹರಿವಂಶ - ಪುರಾಣದ ರಚನೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ್ದನು. ಇದನ್ನು ಬೇರೊಂದು ಲೇಖದಲ್ಲಿ ನಾನು ವಿವರಿಸಿ, ಈ ಶಾಂತಿನಾಥ ಮಂದಿರದ ವಿವರವನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ನೈಗಮೇಶನ (ನೈಮೇಶ) ಮೂರ್ತಿ :-

ಮಥುರೆಯ ಕಂಕಾಲಿ ದಿನ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿದ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೋರಣದ ತುಂಡಿನ ಮೇಲೆ ನೇಮೆಶ ದೇವನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ನೇಮೆಸೋ ಎಂದು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ನೇಮೆಶ ದೇವನ ಅನೇಕ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಮಥುರಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಕುಷಾಣ ಕಾಲದ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯು (ಈಗ) ಒಂದು ಫೂಟ ಮೂರು ವರೆ ಇಂಚು

ಎತ್ತ ರವಾಗಿದೆ. ಮು ಖಾಕೃತಿಯು ಕು ರಿಡು ಆಕಾರ ದಲ್ಲಿದೆ ಅದು ಎಡಗೈ ರ್ಯ್ಯ ಲ್ಲಿ ಎರ ಡು ಹಿು ಗಳ್ನು ,ದಾರ ಣ ಮ ಾಡಿದೆ. ಅವು ಅದ ರ ಸುಡು ಮಿ ಕೆಳ ಗಿ ಸೀ ತಾಡು ತ್ತಲಿವೆ. ಬಹ ಳ ಮ ಾಡಿ ಅದ ರ ಹ ಿ ಗಲ ಪ ಿಲ ಿ ರು ೂ ಸಹ ಬಾಲ ಕನಿದ್ದಿ ರ ಬೇಕು. ಆದ ರೆ ಅದು ಒಡೆದು ಹೋ ಗಿದೆ. ಕೇ ವಲ ಅದ ರ ಕಾಲು ಮ ಾತ್ರ ಸೀ ತಾಡು ತ್ತ ದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪ ರ್ತಿ ಯು (ಸಂ. ೯೦೯) ನಾಲ್ಕು ಪರಿ ಇುಟ್ಟದ್ದಿದೆ.